

Դնորհալույ ախարան մտերիմ յարաբե-
րութիւնները Եղիշէի հետ, առաջ եկած է
ապահով գաղափարներու փոխադարձ հաս-
կացողութենէ մը: Սակայն ինչ որ կը
զանազանէ զիրենց՝ է Եղիշէի զթոյ պա-
կասութիւնը հայրենիքի թշնամիներուն
հանդէպ. զինուորական է ան իր գրու-
թեանց մէջ:

Երկու եզր միայն կը ճանչնայ՝ վարձք
և պատիժ, ասոնց մէջ կ'ամփոփէ իւր
դիւցազնները: Միանձնական կեանքը մա-
րած կը թուի իր մէջ, լեզուին այն կո-
րովն՝ որով շարադրած է պատմագրու-
թիւնը՝, սակայն ստէպ արեղայի աղա-
րողոնին տակ կը նշմարուի զրահաւոր
պատերազմիկը որ ճառագրութեան ըն-
թացքին մէջ կը դատապարտէ և կը վար-
ձատրէ՝ մէկ վճռով նորընտիր դիւցազնները:

Հայաստանը՝ և Յիսուս, Վարդանանք և
Հրէից հաւատացեալ իշխանները, փափ-
կասուն Տիկնայքը և Երուսաղէմի կանայ-
քը, Հայ ուրացեալները և զՅիսուս ու-
րացողները, Մոգպետն և բարի Աւա-
զակը, Լուսաւորչայ ցեղին քահանայապե-
տութեան՝ և Հրէից քահանայութեան բար-
ձուր՝ նոյն գոյներով կը նկարագրուին և
նոյն համեմատութիւններով կը յառաջա-
նան, մասնաւորապէս Վասակը և Յուդան,
ինչպէս համեմատութիւնս կը ցուցնէ:

ՀԱՆՔ Ե՛ 261

ՊԵՐՏԻՆԻՆԻ Ե՛ 108

Քանզի և աշակերտա-
կիցցն բարկացեալ էին և
Քանզանայի ցատուցեալ և
ընտանիքն իւր ոտուցեալ.
ոչ ոք փոյթ արար խնդրել
զանդիւս կորուստ նորա,
և ոչ ոք իրոյց գնա ի չա-
րալար կախադանքն. ուռաւ
փոր նորա և հեղաւ որս-
վայն նորա, և ցրուցան
ամենայն ոսկերք նորա և
դո՛ւսա. իբրև զըռն մեռաւ,
և իբրև զգէշ քարշեցաւ. եւ
սին ի վաստակոցն, և ընջե-
ցաւ անուն նորա ի դպրու-
թենէ կենաց:

Եւ իբրև այգպէս յա-
մենայն կողմանց հարեալ
վատթարացաւ, անկալախ-
առս զժողովս անդէն ի
կապանսն: Ջեռաւ փոր նո-
րա և հարան և արորեցան
զոգց շորա, և քամաւ մը-
զեցաւ. թանձրամտութիւն
նորա: Երացին որդունց ընդ
այս նորա և ի վայր սո-
րեցին ընդ ռեզուս նորա...
Եւ այն որ կամէն թագա-
ւոր լինել ընդոց Հայոց
աշխարհին, ոչ երևեցաւ տե-
ղի գերեզմանի նորա. քանզի
իբրև զըռն մեռաւ և իբրև

զգէշ քարշեցաւ. ու յիշե-
ցաւ անուն նորա առաջի
սուրբ սեղանոյն յեկեղեց-
ւոյն:

Մեղմացնենք Եղիշէի թափը՝ կ'ունեն-
նանք գորովալից Ենորհալին:

Հ. Լ. ԱԹՃԱՆ

Շարունակելի

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆԸ

ԱՆՏԻՊՄԱՆՐԱՎԷՊ

Գիշեր էր. հովը կը փչէր մրրկայոյզ,
և, Միջերկրականի ծովափանց վրայ գրտ-
նուող՝ Արմենուս փողբիկ քաղաքն կը
ցնցուէր բուռն և յանկարծական հովերէ
ու կ'ողողուէր տեղատարափ անձրեւէ մը:
Փայլակներու լոյսով կը տեսնուէին ծա-
ռերը տերեւաթափ, ծոած, և որոնց գա-
զաթն կարծես կը փախչէր փոթորկին
դիմացէն. ծովն՝ պղնձագոյն, փրփրադէզ,
կը խորտակուէր քարածայրերու վրայ:

«Ինչ ող, կը խորհէր կարնիէ քահա-
նայն կերակուրի նստելով: Նաւակի մը
նման կը ցնցուի տունս. կարծես աշխար-
հիս վերջն է», և, որովհետև նամակներ
ունէր, բարի ժողովրդապետն քթին տա-
կէն խորհրդածեց.

Ահ, քանի՛ քանի՛ նաւաստիներ, քանի՛
քանի՛ նաւավարներ...

Չլնցուց խօսքը. աղախինը զահաւի-
ժաբար ներս կը մտնէր.

— Յիսուս, Մարիամ, տէր ժողովըր-
դապետ, ես կը վախնամ... կարծես զրան
դիմաց մէկը կը քալէ և ձայն և՛ ող զգեզ
կը կանչէ, ձայն մը այնչափ արդողորմ՝
որ արիւնս երակներուս մէջ կը սառեցնէ:

— Խեղճ Եղիսարեթս, անշուշտ ողոր-
մութիւն խնդրող աղքատ մըն է. երթամ
տեսնեմ:

1. Հ. Գ. Զարհանլեան հակառակը կը համարի. Տես
Պատմ. Հայ Դպրութեան էջ 347 սպ. 1897 Վենետիկ
Ս. Ղազար:

— Ո՛չ, ո՛չ, տէր ժողովրդապետ, դուռը մի՛ բանար: Ա՛հ, Տէր Աստուած, շատ կը վախճամ: Ի սէր Աստուծոյ դուռը մի՛ բանար:

— Ի սէր Աստուծո՞յ, Եղիսարեթ: Մինչդեռ անյարկ թշուառ մը թերեւ անօթու-թենէ և ցուրտէ կը մեռնի, ես տանս մէջ այսպէս հանգիստ նստի՛մ: Արի եղի՛ր. փոխուեր ես բոլորովին:

Ու մինչ Եղիսարեթ՝ ամօթահար և սարսափահար, դէպ ի պատը կը քաշուէր, Կարնիէ քահանայն դէպ ի դուռն գնաց ու բացաւ:

Հովի հոսանք մը սեղանին սփռոցն առաջատի մը նման ուռեցուց ու սննեակին յատակը ծածկուեցաւ տերեւներով, խիճերով և մանր ճիւղերով. սակայն զրան զիմաց մարդ չկար ու, դուրսը, մթութեան մէջ, ծովուն մոնչիւնը միայն կը լսուէր:

— Խեղճ Եղիսարեթս, կը տեսնես որ խարուեր ես. հանդարտէ ու ապուրը բեր:

Կարնիէ քահանայն տասը տարիներէ ի վեր Ալմընուայի ժողովրդապետն էր: Բարձրահասակ, նուրբ, ճակատը լայն, մազերը ալեխառն, Կարնիէ քահանայն՝ մտախոհ և կանոնաւոր դէմքի մը վրայ ունէր երկնազոյն և անհունօրէն քաղցրահայեաց աչքեր՝ որոնք թանձր ընթուինքուն տակ կը փայլէին: Աւետարանի ճշմարիտ առաքեալ մըն էր՝ պաշտուած իր ծխականներէն, ողորմած առ աղքատս և թշուառս:

Եղիսարեթ նոյն պահուն սեղանին վրայ կը դնէր շոգիացող ապուրն և ժողովրդապետը իր պնակը կ'երկնցնէր երբ, այս անգամ, ինքը ցնցուեցաւ:

— Լսեցի՛ր, տէր ժողովրդապետ: Մէկը կը քալէ, թեթեւ քայլերու ձայն մըն է: Տէր միսո՞հ, ո՞վ պիտի ըլլայ այսպիսի օդով տան չորս կողմը դարձողը:

— Տարօրինակ է, ըսաւ քահանայն ոտք ելլելով:

Երկուքն ալ անշարժ կեցեր էին, լուռ, ականջին տնկած, տազնապած հովին սուլելէն, ապակիներուն շառաչէն, բնու-թեան կատաղութենէն, և, այն անաւոր

գիշերուան մէջ, խորհրդաւոր անծանօթի մը կարելի ներկայութենէն:

— Գոյնդ բոլորովին նետեր ես, տէր ժողովրդապետ:

— Լուռ կեցիր, Եղիսարեթ, դուռը զարկին, պէտք է բանալ...

— Բանալ, Ո՛վ Աստուած իմ: Ի՛նչ կ'ըսես...: Եթէ ուրուական մ'ըլլայ:

— Մտիկ ըրէ՛, Եղիսարեթ...

Այս անգամ, անկարելի էր տարակուսիլ, դուռը կը զարնէին. երկու հարուած մեղմ՝ բայց որոշ, երկու խուլ հարուած՝ որոնց մէջ կար բան մը վրդովիչ և անուր:

Կարնիէ քահանայն այս անգամ ալ դէպ ի դուռը գնաց:

Անձրեւէն թըջուած դրան մէջ երեցաւ կին մը՝ պլլուած սև վերարկուի մը մէջ՝ որ դեռ աւելի դուրս կը ցնտկեցնէր սպիտակութիւնը և նիհարութիւնն դէմքի մը, ուր կը փայլէին լայն և տխուր բիբերով երկու աչքեր՝ որոնց սևեռեալ նայուածքն նման էր հոգեվարքներու տպաւորութիւն ընող անտարբեր նայուածքին: Այդ կինը, գեղեցիկ անշուշտ երբեմն, ունէր դեռ ազնուական կերպ մը՝ որ քահանային աչքին զարկաւ:

— Ներս հրամմէ, տիկին, բարի է գալուստդ, ըսաւ աթոռ մը ցուցնելով:

Սակայն անծանօթը տեղէն չշարժեցաւ:

— Կ'ուզէի հետդ խօսիլ, պատասխանեց անծանօթը խուլ ձայնով մը, ձայն մը հեռաւոր, մարած, ձայն մը որ թուէր թէ երկայն ժամանակէ ի վեր խօսելու վարժու-թիւնը կորսնցուցեր է:

— Զմեզ ազատ ձգէ, Եղիսարեթ...: Հիմա պատրաստ եմ, տիկին, մտիկ ընելու:

Այն ատեն, միշտ անշարժ դրան մօտ, առանց խոնարհեցնելու իր տարտամ նայուածքը, ըսաւ...

— Տէր ժողովրդապետ, մէկը քեզի կը սպասէ, մէկը քու ծառայութեանդ պէտք ունի...: զեռ երիտասարդ է, վերին թաղը, թղթատան զիմացի մեծ պալատին մէջ կը բնակի...: անմիջապէս գնա՛...: Ժամանակը սուղ է:

— Իրաւցնէ կարեւոր է ներկայութիւնս, տիկին:

— Այո՛, անհրաժեշտ է, տէր ժողովրդ. դապետ, անմիջապէս պէտք ես մեկնիլ:

Կարնիէ քահանայն քիչ մը մտածեց... սպա.

— Լաւ, տիկին, վայրկեան մը սպասէ, միասին կ'երթանք:

Սակայն դուռը բացուեւր ե գոցուեւր էր առանց աղմուկի, ու խորհրդաւոր անծանօթը աներեւոյթ եղեր էր:

Կարնիէ քահանայն կը վարանէր: Խաղ մը կը խաղցուէր իրեն գլխուն: Սրահին ջերմութիւնը, հանգիստը, որ՝ յուզմունքը անցնելէն վերջ, ջղերը կը թոյլցնէր, կարծել կու տային իրեն թէ զինքը կը խարեն վրան խնտալու համար. սակայն երթալով մեծցող ներքին ծայր մը կ'ըսէր իրեն. «Մի՛ վարանիր, պարտքդ է. եթէ վրադ խնտան ալ, ի՞նչ փոյթդ: Սենեակին ջերմութիւնը աւելի անուշ պիտի գայ քեզի այս գիշեր ժամանակ կատարած երթեւ. կէդ վերջը. իսկ եթէ իրաւցնէ հոգի մը ծառայութեանդ կը կարօտի, եթէ թշուառ մը՝ հոգեվարքի մէջ, կը կանչէ զքեզ թեթեւեւ համար խիղճը եւ այնպէս աւելի վստահութեամբ ելլելու աստուածային ուղորմութեան դիմաց, եթէ զանցառութեամբդ մեղաւոր մը դատապարտութիւն, ի՞նչ պատասխան պիտի տաս Աստուծոյ, երբ հասնի ժամը»:

— Եղիսաբեթ, հովանոցս:

— Դո՛ւրս պիտի երթաս:

— Այո՛, ու չեմ գիտեր թէ ե՛րբ կըրնամ դառնալ:

— Սակայն, տէր ժողովրդապետ, բան մը չկերար:

— Մէկը կը կանչէ գիս, Եղիսաբեթ, վերջը կը ճաշեմ:

— Ո՛վ է զքեզ կանչողը:

— Ա՛հ, ես ալ չեմ գիտեր:

— Ի՛նչպէս:

— Ո՛չ:

— Ո՛վ եկաւ զքեզ կանչելու:

— Այն կինը, այն տարօրինակ կինը՝ որ զքեզ վախցուց:

— Ողորմած Աստուած, տէր ժողովրդապետ, մ'երթար, էնոր կերպարանքը ողջ մարդու կերպարանք չէր:

— Հանգարտէ՛, հանգարտէ՛, Եղիսաբեթ. Դարձեալ սկսար զառանցել: Ապուրը տաք պահէ ու ցտեսութիւն:

Փողոցներուն մէջ մարդ չկար. անձրեւը կը ձաղկէր քահանային երեսը՝ որ դժուարութեամբ կը քալէր սահելով թաց գետնին վրայ: Սակայն կարնիէ քահանայն իր պաշտաման պարտքերուն վրայ մտածելով քթին տակէն կը կրկնէր. «Աստուած իմ, ներուձն կը խնդրեմ ունեցած վարանմանս համար. տո՛ւր ինձի շնորհք միայն արեւու եւ սփոփելու ինձի սպասող մեղաւորը...»

Պալատն՝ ուր հասաւ վերջապէս, թողլը եւալ կը թուէր, փեղկերուն մէջէն բնաւ լոյս չէր տեսնուեր: Արդեօք իրաւցնէ վրան խնտացնէր էին: Է՛հ, հիմա յայտնի կ'ըլլայ: Դուռը զարկաւ, սպասեց: Քիչ մը վերջ դրան նիզը ճոնչեց. համազգեստով ծառայ մը կէս մը բացաւ դուռը եւ կասկածոտ ակնարկ մը նետելով այցելուին վրայ, հարցուց թէ ի՛նչ կ'ուզէր:

— Տանտիրոջ իմացուր, պատասխանեց Կարնիէ քահանայն: Ես Արմընուայի ժողովրդապետն եմ, զիս կանչէր է:

— Կոմսը զքեզ կանչէր է:

— Այո՛, անշուշտ:

— Օ՛հ, անկարելի է, պատասխանեց ծառայն աներեսաբար ժպտելով, ոչ ոք պալատէն դուրս ելաւ, բաց աստի, եթէ կոմսը մէկու մը սպասէր՝ կանխաւ կ'իմացնէր ինձի:

— Տարօրինակ բան, պատասխանեց քահանայն: Տէրդ հիւանդ չէ՞ եւ ծանր հիւանդ:

— Հիւանդ: Կոմսը շատ աղէկ է, պատասխանեց ծառայն քթին տակէն մրմռալով ու դուռը գոցեց:

Այն ատեն ժողովրդապետը անձրեւի հեղեղին տակ դարձաւ դէպ ի տուն: Ուրեմն խաղ մը խաղացեր էին իրեն. եւ սակայն այն կինը անկեղծ կը թուէր եւ քիչ մ'ալ տագնապած...: Ի՛նչ պիտի ըսէ Եղիսաբեթ:

Եղիսարեթ յաղթանակեց:

— Ահ, ես լաւ գիտէի, տէր ժողովրդապետ. բայց դուն միշտ շատ բարի պիտի ըլլաս: Տես թէ ինչ վիճակի մէջ ես... տես կապադ:

— Ահ, Եղիսարեթ, կրակին վրայ խուրձ մը նետէ ու կապաս կը չորնայ... սպա բեր ապուրը, գիտես որ շատ անօթի եմ:

Քահանայն՝ կռնակը կրակին տուած, անձեռոցը վրան, տաք ապուրը կ'ուտէր:

— Կը տեսնես, Եղիսարեթ, բռնադատեալ շրջագայութիւն մը լաւ ախորժակ կը բանայ...:

Սակայն Եղիսարեթ կը դողար, դէմքը ալլալած, կարծես սարսափի մէջ էր:

— Տէր ժողովրդապետ... տէր ժողովրդապետ...:

— Ինչ կայ. հիւանդ ես. ըսէ՛:

— Քալելու ձայն կայ. մէկը դարձեալ կը դառնայ տանը չորս կողմը. մտիկ ըրէ՛ մի ե նոյն թեթեւ քալումքն... էնի է, ապահով եմ որ էնի է:

— Թո՛ղ մէկդի, խեղճ աղջիկս, այլալած ես... զնա շուտով պառկէ, հանգչելու պէտք ունիս:

Սակայն կարնիէ քահանայն ինքն ալ կ'ալլալէր, ու շուտով ոտքի ելաւ, որոշ կերպով կը լսէր թեթեւ խուլ հարուածները, ինչպէս քիչ մ'առաջ: Սարսուռ մը կ'անցնէր մարմնոյն մէջէն:

— Ինչո՞ւ այսչափ ջղային եմ այս իրիկուն... Բանամ դուռն: Վերջապէս լաւ կ'ըլլայ հարցաքննել այդ կիներ:

Կիներ՝ լուռ ներս մտաւ: Նայուածքը միշտ տարտամ, ձայնը՝ մարած, դէմքը՝ նիհար. յայսպէս խօսեցաւ.

— Տէր ժողովրդապետ, մէկը պէտք ունի քեզի...:

— Ո՛հ, տիկին, գիտեմ... գիտեմ... քիչ մ'առաջ քեզի հաւատացի, պալատն՝ ուր գնացի...:

— Մէկը քեզի պէտք ունի, կը շարունակէր անծանօթ կինը, ներկայութիւնդ անհրաժեշտ է, դարձի՛ր, ներս մտնել ուզէ բացարձակապէս... Բաւական է որ ժամանակին հասնիս...:

— Սակայն, տիկին...:

— Հաւատայ ինծի, տէր ժողովրդապետ, կ'աղաչեմ, մէկը քեզի կը սպասէ. զնա՛, զնա՛, ճշմարիտ կ'ըսեմ, մէկը քեզի կը սպասէ:

Ժողովրդապետը կ'ուզէր դեռ շարունակել խօսքը, երբ յանկարծ կնոջ աչքերն իր վրայ սևեռեցան: Այն ատեն կարնիէ քահանային շուրջը գտնուած բաներն աներևոյթ եղան. տանը պատերը, կահկարասիք, օճախն՝ ուր կը փայլէր բոցն, մինչև անգամ Եղիսարեթ՝ սարսափած ե անկիւն մը քաշուած, ամէն բան ծածկուեցաւ թանձր մշուշով մը՝ յորում միայն կը փայլէին տարօրինակ կնոջ աչքերը, և այդ աչքերուն մէջ այնպիսի անձկութեան և աղերսանաց արտայայտութիւն մը կար՝ որ քահանայն դիմեալ պատասխանեց.

— Լաւ, տիկին, կ'երթամ դարձեալ ե պիտի տեսնուիմ կոմսին հետ...: Եղիսարեթ, տուր ինծի հովանոցս:

Երբ դարձաւ դէպ ի դուռն, անծանօթ կինն աներևոյթ եղբւր էր:

Մեկնեցաւ դարձեալ մրկեախառն անձրևին տակ, նորէն անցաւ ողողեալ և ամայի փողոցներէն. իբր մղուած տարօրինակ ուժէ մը՝ կ'աճապարէր:

Նոյն ծառայն բացաւ դուռը.

— Ինչպէս, նորէն դարձար, տէր ժողովրդապետ:

— Այո՛, բարեկամ, կոմսին կողմանէ կանչուեցայ. թուի թէ կորսնցնելու ժամանակ չկայ, առաջնորդէ ինծի:

— Բայց վերջապէս, տէր ժողովրդապետ:

— Ո՛հ, խնդրեմ զնա՛ իմացուր տիրոջդ որ կը փափաքիմ խօսիլ իրեն հետ, և պէտք է որ խօսիմ:

— Ի՛նչ կայ, հարցուց յանկարծ մարդ մը՝ որուն բարձր հասակը երեցաւ նախասնեակին թերաստուերին մէջ:

— Արմընուայի ժողովրդապետն է, կը փափաքի տեսնուիլ ձեզի հետ՝ որ կանչեք էք զինքը:

— Ես կարնիէ քահանայն չեմ կան-

չած, սակայն քանի որ եկեր է սիրով կ'ընդունիմ զինքը:

Փահանայն շքեղ բայց տխուր սենեակ մը մտաւ:

Սենեակին մէկ կողմը բռներ էին բարձր գրատուններ, միւս պատերն զարդարուած էին նախնեաց դիմագիծերով և հայեկիսերով՝ որոնց մէջ կ'անդադաւանային զրոյց կազմերու ճոխութիւնը և հին շրջանակներուն անփայլ ոսկին: Խոշոր սեղան մը և մթնագոյն թափշով պատեալ թիկնաթոռներ կ'ամբողջացնէին այդ տխուր սենեակին կահկարասիքն:

Կոմսն հագլի երեսունընէնգ տարեկան կար: Բարձրահասակ, աշխոյժ. շէկ պեխերը կը ծածկէին նրբաշուրթն բերան մը՝ որ միշտ քաղցր կը ժպտէր: Ընդհակառակն լայն րացուտ և կորովի բիրերով աչքերուն մէջ տարտամ տխրութիւն մը կը տեսնուէր, ու բերնի այդ ժպիտը և աչքերու այդ տխրութիւնը այն հիանալի զլիտուն կու տային չեմ գիտեր ինչպիսի յուզիչ, վրդովիչ արտայայտութիւն մը՝ զոր կարնիէ քահանայն ուրիշ անգամ մ'ալ տեսած կը կարծէր:

— Տարօրինակ է, ըսաւ Կոմսն՝ աթոռ մը ցուցնելով քահանային, այս ստոյգ է թէ այցելութեանդ չէի սպասեր, այսուհանդերձ չեմ զարմանար և ուրախու թեամբ կ'ընդունիմ զայն: Անունդ հոմանիշ է բարութեան, սիրոյ, ներողամտութեան, ու մենք ամէնքնիս՝ կեանքի ինչ ինչ կ'տեսնու մէջ, պէտք ունինք մխիթարութեան և յուսոյ երկու խօսքի:

Կարնիէ քահանայն անբացատրելի վրդովման մը մէջ, մտիկ կ'ընէր երիտասարդին, և չէր ուզեր խօսիլ այն եզակեան կնոջ վրայ՝ որ զինքը հոն դրկեր էր: Շատ տեսակ խեղճութեանց մէջ ապրելու վարժած, շուտով ճանչցեր էր երիտասարդին տանջողոզ ոգին. հիւանդ հոգի մը, թե՛ բնական բռնաւորուած խղճի խայթերէ, զոր պիտի մխիթարէր անշուշտ չափէ դուրս յետաձգուած խոստովանութիւն մը: Պատասխանեց.

— Ես Աստուծոյ մէկ խոնարհ ծառայի

եմ... Եթէ այս աշխարհիս վրայ բարիք մ'ընկու բարեբաղդութիւնը ունեցեր եմ, փառքն Անորն է, ոչ իմս... Սակայն անշուշտ հաւատքդ կը պակսի:

Երկուքն ալ վայրկեան մը լուռ կեցան, ապա երիտասարդն ծանր և միակերպ ձայնով մը՝ որ զքահանայն ցնցեց, պատասխանեց.

— Իրաւունք ունիս, հաւատք չունիմ, սակայն այդ անհաւատութիւնը զիս կը տանջէ, ու այդ տանջանքն թերեւ բարոյական վերանորագման մը սկիզբն է: Երբէք չեմ մոռցած այն աղօթքները՝ զորոնք, դեռ տղայ, քնանալէս առաջ, կ'ըսէի մօրս ծունկերուն վրայ... Ահ, մայրս...

Սակայն ժողովրդապետը չէր լսեր անոր խօսքերը: Քանի մը վայրկեանէ ի վեր սեռեռանդ Դաւորութեամբ մը կը դիտէր կնոջ մը մեծ դիմագիծը՝ որ մթութեան մէջ ուրուականի մը կը նմանէր. հագլի կը տեսնուէին ազնուական և տոգոյն դէմքն, և այդ դէմքին վրայ փայլուն նայուածք մը սեռեռալ քահանային վրայ: Ու յանկարծ պատկերն կարծես կը կենդանանար: Նկարուած պատկերին վրայ՝ պատկեր մը դրուեցաւ, պտուսցած, վշտահար, անշօջափելի և գրեթէ թթրային: Կարնիէ քահանայն սկսաւ դողալ ամբողջ անդամներով: Այդ կինը ճանչցեր էր, նոյն էր որ տարօրինակ կերպով երկու անգամ խնդրեր էր իրմէ հոն գալու. օրինակն էր, աւրուած, այո՛, բայց շատ նման դիմագրծին:

— Այն դէմքը կը դիտես, տէր՝ ժողովրդապետ... կը հաւնիս:

— Այո՛, թոթովեց քահանայն՝ որ չէր յաջողեր յուզմունքը զսպել:

— Իմ մօրս պատկերն է: Շատ տարի է որ մեռեր է, բա՛րէ:

Ժողովրդապետը ահաւոր կերպով գոյնը նետեց: Պաղ քրտինք մը թրջեց ճակատը և հագլի լսելի ձայնով մը մընջեց. «Սիրելի զաւակս»:

Սիրելի զաւակս: Փահանայն ինքնաբերաբար ըսեր էր այս բառերը բոլոր իր հոգւոյն խանդով:

Շարունակեց.

— Պաշտօնս իրաւունք կու տայ ինծի այսպէս անուանելու զքեզ: Մօրդ վրայ խօսիլդ լսելով, այդ ընտանի բացատրութիւնը բնական կերպով եկաւ շրթանցս վրայ: Անոր գորովը կորսնցուցեր ես. անշուշտ էնոր տեղը բռնող մը չկայ, սակայն քանի որ դիպուածն, թերեւ նախախնամական դիպուած մը, զիս հոս բերաւ, եթէ բան մը կը վրդովէ զքեզ, կը խռովէ զքեզ, վստահութեամբ և անկեղծութեամբ խօսէ՛, իրրեւ ի խոստովանուածութեան:

Երիտասարդին սրտին մէջ ինչ տեղի ունեցաւ: Անշուշտ հասեր էր այն վճռական ժամերէն մէկն՝ յորում սիրտն՝ երկար ժամանակ նախանձով պահելէն վերջ իր պատրանքները, իր վիշտերը, իր ցաւերը կամ խղճի խայթերը, ալ չտոկալով, կը սպասէ մտերմական բառի մը անձնատուր ըլլալու և գաղտնիքը յայտնելու համար. անոր համար, մինչ պատէն կախուած մեծ դիմագիծը կը ժպտէր բերկրա-

նօք, կոմսը ծունկ չոքեցաւ քահանային դիմաց, ձեռքերը միացուց և, շատ ցած ձայնով մը՝ զոր լսելու համար զլուխը ծոց քահանայն, ըրաւ իր խոստովանութիւնը:

Երկար ժամանակ սենեակին խոր լուծութեան մէջ միայն երիտասարդին մրմունջը լսուեցաւ՝ զոր կ'ընդհատէր մերթ ընդ մերթ քահանային լուրջ ձայնը, ապա վերջապէս սա, աչքերը դէպ ի երկինք բարձրացնելով, վայրկեան մը ամփոփուեցաւ, դրաւ ձեռքերը կոմսին զլուխն վրայ և, անհուն քաղցրութեամբ, տուաւ արձաւ կումը:

— Կը տեսնեա, սիրելի գաւակս, ըսաւ կարնիէ քահանայն, շատ դժուար բան չէ: Սակայն կոմսը պատասխան չտուաւ. ձեռքերը ուժգնաբար վզին վրայ դրաւ, կարծես կը խղզուէր, զլուխը դէպ ի ետեւ շրջեց ու տախտակամածին վրայ տարաւ ծուեցաւ. մեռեր էր:

ԺԱՆ ԹԸՆՈՒՄՏ

(Figaro)

ՄԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

ԵՒ ԶԳՏՈՒՄԸ

Անտարակոյս երբ մարդ աշուրները բացաւ զինք շրջապատող բնական պատկերներու առջև, ինքն իր մէջ ծագած գտաւ հմայք մը արտաքին տեսարաններէն, իր կրած գեղեցիկ ազդեցութիւնները՝ ինքնին երգի և համըրյորի հաւասար քնքշութիւններ են եղած, ատոնց վրայ անդրադառնալով խորհող միտքը, արդէն լուեւայն բանաստեղծական յղացումներ ունեցած է, և իր այդ ներշնչուած գեղեցկութիւնները պատմելով ուրիշներուն, իր պատմութիւնը ինքնին բանաստեղծութիւն եղած է, և իր առաջին հոգեկան յուզումներուն ատեն երգածն ալ քնարերութիւն:

Այն ցեղերու վաղեմի պատմութեան մէջ կը գտնուին քնարերգական շրջաններ. մենք մեր խորենացիէն ստացած ենք գաղափար մը մեր ցեղին նախապատմական բանաստեղծութեան մասին. ինչպէս ամէն ցեղերուն մէջ, այսպէս նաև մեր ազգին մէջ գրականութիւնը անգիտակ-